

Asia: VN/1227/2024

Hallituksen esitys jatkuvan oppimisen digitaalista palvelukokonaisuutta koskevaksi lainsäädännöksi

Osaamistiedot

Onko ehdotettu laki valtakunnallisesta jatkuvan oppimisen osaamistietovarannosta selkeä? Jos ei, mikä siinä on epäselvää?

Osaamisprofiilin 2 §:n määrittely ja suhde muihin vastaaviin palveluihin ei vaikuta riittävän selkeältä. Esityksen mukaan profiiliin ei kannata merkitä tietoja, jotka eivät millään tavalla vaikuta itse osaamisen kehittämiseen. On kuitenkin hyvä, että mennään osaaminen edellä eikä vamman tai muun vastaavan tilanteen tuomat rajoitteet edellä.

Esitysluonnoksessa korostetaan useaan otteeseen, että tietojen antaminen on vapaaehtoista ja henkilö itse päättää mitä hän haluaa profiilissa näkyville, ei ole selvää mitä profiiliin suositellaan merkittävän ja mitä ei. Voi olla niinkin, että esitetyt tiedot ovat asiakkaan näkemyksen mukaan hyvinkin osaamista kehittävä, mutta eivät ole sitä viranomaisen mielestä. Tällainen ristiriita voi tulla esim. silloin kun asiakas on itse kirjautuneena järjestelmään, mutta hän pyytää apua ammattilaiselta (esim. työhönvalmentajalta) osaamisprofiilin täyttämiseen. Asiakkaan saattaa olla hankala määritellä mitä tietoja hän itsestään haluaa kirjattavaksi ja mistä hän itse kokee olevan hänelle hyötyä. Asiakasta tukevalta ammattilaiselta vaaditaan osaamista ja ohjaustaitoja asiakkaan tahdon esiin saamiseksi.

Esityksessä todetaan, että profiilin laatijalle on tiedotettava mahdollisuudesta hallinnoida tietojaan palvelussa, esim. niiden säilymistä. Tämän pitäisi koskea niin asiakasta itseään kuin mahdollista avustajaa. Olisi suotavaa, että sekä henkilön itsensä tai avustavan ammattilaisen merkinnät säilyisivät profiilissa vain halutun ajan. Ohjaajan tietojen osalta tietosuoja tulee olla yhtäläillä varmistettu kuin asiakkaankin. Tämä olisi selkeää sekä asiakkaan ja ohjaajan oikeusturvan, että ammattilaisen ohjaavan ja avustavan roolin selkeyttämiseksi.

Perustelutekstin mukaan monet Osaamispolku-palvelussa, osaamistietovarannossa ja koulutustarjonnan tietovarannossa käsiteltävät tiedot olisivat julkisia. Osaamistietovarantoon voisi kuitenkin sisältyä myös erityisiä tai salassa pidettäviä henkilötietoja, jos niiden sisällyttäminen tietovarantoon olisi välttämätöntä koulutus- tai ammatinvalinnan tai osaamisen kehittämisen kannalta. Esityksessä nostetaan esille mm. terveydentilaa koskevia asioita, joita salassapidon

estämättä olisi mahdollista sallia käytettävän. Näissä tilanteissa vaaditaan perusteellisempaa tietoa siitä, mitä terveystietoja profiiliin on ylipäättään asiallista kirjata.

Onko teillä huomioita osaamistietojen hyödyntämismahdollisuuksista ja reunaehdoista pykälissä 7 ja 8?

Esityksestä ei käy erikseen ilmi, kattavatko pykälien reunaehdot myös Osaamispolku -alustan sisälle tulevaa ammattilaisten käyttöön ja tarpeeseen kohdistettua tilastotietoa ja mm. osaamistarpeiden ennakoitintietoa. Sidosryhmäfoorumissa alustan rakennetta esiteltäessä todettiin, että alustalle tulee laajasti mm. tilastotietoja eri ammattilaisten käyttöön.

Pykälässä 8 käsitellään asiakkaan antamia suostumuksia. Perustuslakivaliokunnan kanta siihen, että suostumusta ei olisi syytä antaa esim. sosiaali- tai terveystietopalvelun tai työhallinnon asiakastilanteessa on ymmärrettävä, mutta juuri vammaisten ja osatyökykyisten kohdalla voisi tätä seikkaa lieventää. Heidän tilanteensa käsittely edellyttää suostumuksen antamista eri viranomaisten kanssa aina yhteen tilanteeseen erikseen. Tämä tuottaa myös ajoittain turhaa lisätyötä ja voi estää tärkeiden tietojen vaihtamista asiakkaan hyväksi.

Muita huomioita ehdotetusta osaamistietovarantoa koskevasta sääntelystä?

Tietojen säilyttämiselle ei lähtökohtaisesti ole esityksessä asetettu ylärajaa, ellei henkilö tietoja itse halua poistaa (4§ osaamistietovaranto). Kirjaus on hyvä ja se lisää alustan käyttömahdollisuuksia henkilöillä, joilla on repaleinen työ- ja opintohistoria.

Koulutustarjonnan tiedot

Onko opinto- ja tutkintorekisterilakiin ehdotettu luku jatkuvan oppimisen koulutustarjonnan tietovarannosta selkeä? Jos ei, mikä siinä on epäselvää?

--

Onko palveluun sisällytettävä, pykälien 22 b ja 22 c mukainen koulutustarjonta tarkoituksenmukainen?

Säädös on tarkoituksenmukainen. On mielekästä lisätä koulutustarjontaan myös muuta kuin tutkintoon johtavaa koulutusta ja myös tutkinnon osien tuomista mahdollisuuksista on hyvä kertoa. Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa hankittu osaaminen sekä taiteen perusopetuksen laajan tarjonnan hyödyntäminen osaamis pohjana tulee tunnustaa oikeaksi osaamiseksi ja tämä myös edistää vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden osaamis potentiaal in hyödyntämistä.

Muita huomioita ehdotetusta koulutustarjonnan tietovarantoa koskevasta sääntelystä?

--

Muita huomioita

Muita huomioita hallituksen esityksen luonnoksesta:

Jatkuvan oppimisen määrittely vammaisten ja osatyökykyisten kohdalla tulee huomioida säädöksissä. Esitys-luonnoksessa mainitaan useita työuran nivelkohtia ja että nivelkohdissa ratkaisevassa asemassa on oppiminen. Nivelkohdaksi ei ole mainittu paluuta työmarkkinoille

vammautumisesta johtuneen työkyvyttömyyden jälkeen ja tästä johtuva uuden osaamisen hankkiminen tai aiemman osaamisen muuntaminen uuteen tilanteeseen.

Jatkuvan oppimisen määrittelyssä oleellista on tehdä näkyväksi YK:n vammaissopimuksessa sovittu periaate vammaisten henkilöiden oikeudesta koulutukseen. Artiklan 24 mukaisesti yhdenvertaisten ja syrjimättömien mahdollisuuksien pohjalta on varmistettava osallistava koulutusjärjestelmä kaikilla tasoilla sekä elinikäinen oppiminen. Artikla 27:n mukaisesti tulee mahdollistaa vammaisille henkilöille myös teknisten ja ammatinvalintaan liittyvien neuvontaohjelmien tehokas saatavuus yhdenvertaisen työelämän saavuttamiseksi. Digitaalisissa uudistuksissa on erityisen tärkeää erottaa toisistaan tilanteet, joissa vammaiset henkilöt hyötyvät digitaalisista välineistä ja milloin ne sen sijaan tuottavat haittaa osaamisen kehittämiseksi. Tällöin tilalle tai rinnalle tarvitaan henkilökohtaista apua ja valmennusta.

Esityksen perustelutekstissä on maininta toimenpiteistä riskien välttämiseksi. Näitä ehdotettuja toimenpiteitä voidaan pitää kannatettavina. Vates-säätiö kuitenkin katsoo, että jo esitettyjen toimenpiteiden lisäksi huomiota tulee kiinnittää ohjeisiin ja tietovarannon käytön koulutukseen. Vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden työhönvalmentajia, opinto-ohjaajia yms. tulisi ohjeistaa palvelun mahdollisista riskeistä ja palvelun erityispiirteistä tälle kohderyhmälle, jotta he voivat tarpeen tullen ohjeistaa palvelun käyttäjiä.

Esityksen mukaan ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kehittämiseksi käynnistetään kokeilu, jonka tavoitteena on kehittää vaikuttavampia ohjaustapoja, joiden tuella ammatillinen koulutus vastaa työ- ja elinkeinoelämän sekä väestön muuttuviin koulutustarpeisiin. Vates-säätiön mielestä on tärkeää, että kokeilussa otetaan huomioon myös ammatillisten erityisoppilaitosten rooli ammatillisessa koulutuksessa ja tulevaisuuden koulutustarpeiden tyydyttämisessä.

Esityksessä jatkuvan oppimisen palvelukokonaisuus koostuu kolmesta tietokokonaisuudesta; 1) osaamistietovaranto 2) koulutustarjontatietovaranto ja 3) työmarkkinatietovaranto. Esityksen kappaleessa 3 todetaan tavoitteeksi myös, että työ- ja opetushallinnon toimijat saisivat palvelusta ennakointi-, koulutus- ja työmarkkinatietoa, jonka avulla voitaisiin suunnitella kysyntää vastaavia palveluja. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan esitetä työmarkkinatiedon keräämistä jatkuvan oppimisen palvelukokonaisuuteen. Jatkuvan oppimisen palveluiden toteuttamisessa se olisi kuitenkin välttämätön tietovaranto.

Osaamistietovarannon yhteisrekisterinpitäjinä toimivat KEHA-keskus ja Opetushallitus. Viranomaisten toimivaltasuhteista ei ole mainintaa. Koulutustietovarannon rekisterinpitäjänä toimisi Opetushallitus ja mm. kaikki henkilötietojen käsittelyyn tässä tietovarannossa kohdistuvat velvoitteet kuuluisivat yksin Opetushallitukselle. Voi kysyä, onko yhteisrekisterinpitäjien vastuunjako viranomaisen julkisen vallankäytön ja perustuslain säädösten mukaan yksiselitteinen?

Pakarinen Jaana

Vates-säätiö sr - Erityisasiantuntija Kaija Ray, Vates-säätiö sr